

Final Conference on Online Hate Speech

Tekst: Thea Larsen Normann, Kari B. Ødegården Foto: Runar Lie, Armin Khoshnewiszadeh

067

ELSAs Online Hate Speech Conference ble avholdt 3. til 8. desember ved Det juridiske fakultet i Oslo. Konferansen fant sted i forbindelse med organisasjonens samarbeid med Europarådets

kampanje «No Hate Speech Movement». ELSA ønsket å sette fokus på temaet om hatefulle ytringer på nett blant jusstudenter og unge jurister.

«No hate speech movement»

Europarådets kampanje rettet seg mot hatefulle ytringer på nett i alle dets former, deriblant de former som påvirker unge mennesker mest, nemlig såkalt «nettmobbing» og «netthat». Europarådets egen definisjon av «hatefulle ytringer» omfatter alle uttrykksformer som sprer, tilskynder, fremmer eller rettferdiggjør rasediskriminering, fremmedfrykt, antisemittisme eller andre former for hat basert på intoleranse. I definisjonen inkluderes også intoleranse uttrykt ved aggressiv nasjonalisme og etnosentrisme, diskriminering og fiendtlighet mot minoriteter, innvandrere og folk med innvandrerbakgrunn. Målet for kampanjen er å redusere og bekjempe hatefulle ytringer, rasisme og diskriminering slik det kommer til uttrykk på internett. Et viktig tiltak for å nå dette målet er å øke bevisstheten vedrørende hatefulle ytringer på nett.

Online Hate Speech Conference

Konferansen representerte avslutningen av ELSAs samar-

beid med Europarådet. Samarbeidet har i tillegg bestått av en skrivekonkurranse, en juridisk forskningsgruppe og en omfattende undersøkelse på internett. ELSA hadde fått med seg flere flinke foredragsholdere som bidro med sine synspunkter under konferansen. Den faglige delen hadde som målsetting å utvikle deltageres kunnskap om hatefulle ytringer på nett gjennom flere forelesninger og arbeidsgrupper. Forelesningene ga deltakerne et grunnlag som de senere kunne benytte for videre diskusjon og som bakgrunn for å komme frem til egne løsninger i arbeidsgrupper. President i ELSA Norge, Armin Khoshnewiszadeh, fortalte at det er sjeldent ELSA Norge klarer å få til slike store konferanser på grunn av kostnadene. I forbindelse med denne konferansen fikk ELSA Norge et stort tilskudd fra European Youth Association som gjorde det mulig å arrangere konferansen i Norge. På konferansen deltok 60 deltakere fra 20 forskjellige land, og deltakerne ble i tillegg til selve konferansen presentert for et vidt sosialt og kulturelt program, for å bli kjent med nordmenn, Oslo og Norge.

Kampanjen

Internett har åpnet dørene for å skape, publisere, distribuere og konsumere medieinnhold. Med utviklingen av sosiale medier kan vi alle delta i cyberspace i utallige former, alt fra å holde kontakt med venner og stifte nye bekjentskap til å dele medieinnhold og utforske egen selvutfoldelse. Denne arenaen har gitt oss nye muligheter, deriblant å kunne engasjere oss i saker vi bryr oss om. På den annen side kan vi på samme måte bli ofre for misbruk og menneskerettighetskrenkelser, blant

dem hatefulle ytringer i ulike former og nettmobbing. Hatefulle ytringer i seg selv er verken et nytt problem eller ukjent i menneskerettighetsdebatten. Men deres dimensjon på nettet og deres potensielle skade på demokratiske prosesser har gitt temaet ny aktualitet.

Arbeidsmetodene kampanjen benyttet seg av var å øke bevisstheten, argumentasjonen og å søke kreative løsninger. Det var et prosjekt som ropte på faktisk handling. Prosjektet skulle gi unge mennesker og unge organisasjoner den kompetansen de trenger for å gjenkjenne og handle mot slike menneskerettighetskrenkninger. Hele prosjektet var en hyllest til ung deltakelse og samarbeid.

«Conflict of freedom of expression and criminal liability»

Det går et viktig og vanskelig skille mellom ytringsfrihet og hatefulle ytringer på nett. Burde det i det hele tatt eksistere et forbud mot hatefulle ytringer på nett? Dette var hovedtemaet under dag to av konferansen.

Morten Kinander (Civita think tank) innledet debatten med å forklare og forsøke å rettferdiggjøre hvorfor et forbud mot hatefulle ytringer, eksempelvis den norske straffelovens § 135a som regulerer uønsket tale, er demokratisk og konstitusjonelt problematisk, og praktisk talt nytteløst. På den annen side forklarte Rune Berglund Steen (Antirasistisk senter) hvordan hatefulle ytringer kan utgjøre en trussel mot andre menneskerettigheter, herunder retten til liv. Selv om et forbud må håndheves konservativt, kan det være «en siste forsvarslinje» mot potensielt farlige former for hat. Jusprofessor Eric Heinze (School of Law, Queen Mary University of London) forsøkte til slutt å balansere disse standpunktene og sette dem inn i et juridisk perspektiv. Avslutningsvis ble deltagerne delt inn i arbeidsgrupper som skulle formulere en veiledende norm for retningslinjen. Normen vil representere den balanseringen som må foretas hver gang man må vurdere om hatefulle ytringer på nett er ulovlige eller ikke.

Etter forelesningen tok vi en prat med Kinander, Heinze og Peter Molnar (Central European University), forfatter av den nylig utgitte boken «The Content and Context of Hate Speech – Rethinking Regulation and Remedies». Vi var interessert i å vite hva de mente var den beste måten å fjerne hatefulle ytringer på nett på.

«Statene burde ikke straffe ytringer fordi de er farlige eller støtende, men å ikke straffe er ikke det samme som å godta hatefulle ytringer,» sier Heinze. Han fokuserer på at demokrati nettopp er offentlig debatt. Det finnes mange måter å gjøre statsstyret legitimt på, men den eneste måten å gjøre et demokrati legitimt, er offentlig debatt. Du tar bort grunnen til å adlyde loven når du straffer ytrerne. I følge Heinze er utdanning på grunnleggende nivå og holdningsskapende kampanjer den beste måten å fjerne hatefulle ytringer på.

Kinander nikket og tilføyde at målet om totalt å fjerne hatefulle ytringer på nett er en nytteløs prosess. Han sammen-

ligner det med målet om det rusfrie samfunn. Vi har sterke reaksjoner mot rusbruk, men samtidig noen av de høyeste tallene av narkotikarelaterte dødsfall. Prisene har gått opp, og vi har skapt en gruppe outsiders. Dette har gått på bekostning av rettssikkerheten og demokratiet.

Lovens funksjon er normregulerende, men ikke nødvendigvis effektiv på den måten man ønsker. Kinander hevdet at regler om hatefulle ytringer vil ha motsatt effekt, og kun være et symbol på «hvor gode vi er» og uttrykke vårt moralske syn. Et forbud mot hatefulle ytringer vil kunne hindre de som ytrer seg i fortelle hvem de er og hva de står for i offentligheten, men de vil ikke endre mening av den grunn. I Rt. 1997 s. 1821 (Hvit Valgallianse) ble ansvarlig leder for et parti dømt etter strl. § 135a for distribusjon av partiprogrammet med krenkende uttalelser av rasistisk art. Staten forbød ytringene og partidannelsen etter norsk rett. «Staten forbyr hatefulle ytringer og gir deg et sett med lover du skal følge. Men hvis staten forbyr deg å ytre din mening, hvilken grunn har du til å anse den som legitim og følge dens lover?» sa Kinander. «Forbudet bekrefter kun deres eget ståsted som samfunnets outsiders». Heinze støttet seg til Kinanders teori om at straffeforbud ikke har den ønskede effekt. Fra Europa kan man se eksempler på at grupper systematisk lærer å unngå forbudene. Formelt ser innholdet greit ut, og de leker «katt og mus» med retts-systemet.

Berglund Steen debatterte for forbud mot hatefulle ytringer, da disse inspirerer og bygger opp folks holdninger. «Dersom du sier at noen er parasitter, sier du implisitt at de skal utryddes. I norsk kontekst er sjansen for dette marginal, men i europeisk kontekst kan man se hen til Balkan og bakover i

historien. Aktuelle situasjoner i Norge er angrep på utlendinger for å presse dem ut av visse områder. Forbud mot hatefulle ytringer er en siste forsvarslinje, og handler om å forstå forskjeller». Heinze var her uenig. Han mente at for å kunne implementere vellykkede strategier må man benytte seg av overvåkning som går på bekostning av personvern, og filtrere hva som er tillatt å lese. «Hva slags samfunn skaper vi da? Nord-Korea? Forbudene tar bort en liten del av ditt statsborgerskap. Det har i stor grad hersket en feiloppfatning i Europa om at man kan trekke en rett linje mellom lovlige og ulovlige ytringer. Prosessen er vanskeligere enn som så.»

Molnar refererte her til boken sin, der han blant annet undersøker innholdsbaserte talerestriksjoner og ytringer som fører til overhengende fare som mulige retningslinjer i prosessen. Graden av hat som ligger i ytringene vil bero på en subjektiv oppfatning. Men «the imminent danger test» trekker linjen mot ytringer som utgjør en reell overhengende fare dersom man ikke reagerer. «Slik sett er testen mindre subjektiv og handler ikke om et innhold som noen kanskje vil reagere på,» hevdet han. Man vil åpne for mulighet til å forby slike hatefulle ytringer på nett, uten å risikere at noen blir fysisk skadet. I amerikansk rettspraksis har det utviklet seg en lignende standard. Dersom det foreligger tilstrekkelig overhengende fare, kan de riktige personene gå inn og regulere den offentlige debatten, herunder nettaktiviteten.

Heinze og Kinander pekte videre på demokratiske problemer som oppstår i forbindelse med slike forbud. Strl. § 135a omfatter i utgangspunktet ytringer uten konsekvenser. Andre straffebestemmelser dekker trusler og fysisk vold. «Bestemmelsen bare forutsetter faren. Du kan simpelthen bare si i ret

ten at ytringen fant sted, uten å måtte bevise noen potensiell fare,» sa Heinze. Det går et skille mellom offentlig og privat debatt. Videre påpekte Kinander at det kun er de alminnelige ytringer som støttes av staten, som omfattes av ytringsfriheten. Slik bestemmer staten folks moralske syn, og i realiteten er det kun en frihet til å være enig med den. Høyesterett selv går på «høflighetsvisitt» til § 100, men benytter seg i realiteten av EMK art. 10. På denne måten blir den konstitusjonelle bestemmelsen en nullitet, og en fare for demokratiet.

Manglende europeisk konsensus viser hvor vanskelig balansen mellom forbud mot hatefulle ytringer og ytringsfrihet er. Molnar pekte på lovforbudenes paradoks. Med dette mente han at der forbudene er mest nødvendig, er det minst sjans for en rettferdig anvendelse. Høyesterettspraksis angående hva som skal til for at en rasistisk ytring omfattes av § 135 bokstav a og hvordan ytringene skal tolkes, har ikke vært entydige fra 1997 til 2007. Dette fremgår av Kjuus-kjennelsen, Boot Boys-dommen og Vigrid-kjennelsen, og viser hvor vanskelig denne avveiningen er.

«Patterns of online hate speech»

Dag 3 ble innledet med foredrag om hatefulle ytringer og ekstremisme på nett av Inger Marie Sunde fra Politihøgskolen, som også var akademisk rådgiver for konferansen. Sunde stilte spørsmålet om hatefulle ytringer og ekstremisme er det samme, om det kan være ekstremisme uten hatefulle ytringer og om det kan være hatefulle ytringer uten ekstremisme. Hun konkluderte med at hatefulle ytringer og ekstremisme definitivt ikke er det samme, men det finnes noen kontaktfelter dem imellom. Blant annet presiserte hun at man ikke trenger å ha en ideologi bak hatefulle ytringer, og ekstremisme medfører ikke nødvendigvis hatefulle ytringer. Sunde poengterte også hvor mye lettere det er å ytre seg hatefullt på internett enn det er å si noe direkte til et annet menneske. Dette medfører at man ikke tenker seg så nøye om, og det skapes dermed en base hvor hatefulle ytringer spres lett.

Etter Sunde holdt Lars Gule foredrag. Gule er førsteamanuensis ved Høgskolen i Oslo og Akershus, men også filosof og samfunnsdebattant. Gule har deltatt på debatter på internett, hvor han blant annet også har debattert med Anders Behring Breivik. Gules foredrag handlet om høyreekstremister i Norge

og terrorangrepet 22. juli 2011. Gule skilte mellom to hovedformer av ekstremisme, henholdsvis den normative og den deskriptive ekstremismen. «Deskriptiv ekstreme posisjoner er posisjoner som avviker sterkt fra vår beste kunnskap om den empirisk observerbare og analyserbare virkelighet. Normativt ekstreme posisjoner er posisjoner som avviker sterkt fra omforente og godt begrunnede etiske, moralske, juridiske og politiske normer.» Han sa også at vi alle kan ende opp i ekstreme posisjoner i enkelte tilfeller. Under foredraget stilte Gule spørsmålet om hva vi kan gjøre for å motvirke høyreekstremisme. For det første må vi vite omfanget av problemet. Vi vet ikke om det er få mennesker som poster mange ganger på nettet eller om det er svært mange som publiserer ting på nettet. Når vi vet omfanget, trenger vi mottiltak, også rettslige. Det er nødvendig å revidere lover og vi må bruke retten mot hatefulle ytringer, rasisme, antisemittisme og islamofobi.

Vi tok en prat med Lars Gule etter endt foredrag. Han sa selv at han liker å diskutere og derfor har han også vært innom mange debattsider. Gule mente det er viktigere og viktigere å ta til motmæle på internett, men det er både slitsomt og har en vanedannende effekt å delta i diskusjoner på nett. I tillegg blir man ofte utsatt for trusler i retur. Særlig er kvinner mer utsatt enn menn når det gjelder skitkasting i sosiale medier. Han synes det er vanskelig å forstå dette hatet mot kvinner som viser seg på nett. Selv mente han at jusen er viktig i kampen for å bekjempe hatefulle ytringer på nett. Lovverket må oppdateres og vi trenger å få noen skikkelige prøvesaker for Høyesterett. Mediene har også en viktig rolle og virker allmennpreventivt ved å gi slike saker stor oppmerksomhet. Det er viktig at «rettsvillfarelsen blir minst mulig.» Generelt har vi et felles samfunnsansvar, og vi må lære oss nettvett. «Facebook er virkelig.»

Videre

Resultatene fra konferansen skal inkluderes i en Online Hate Speech Report som ELSA overbringer Europarådet og som publiseres på nett. Rapporten vil bli brukt i samarbeidsaktiviteter omkring temaet. Videre vil konferansen ta sikte på å utnytte kunnskap og erfaringer som er oppnådd gjennom forskningsgrupper og skape et sluttokument, en «Online hate speech alert – a practical guideline», som kan fremheve hovedspørsmål som har blitt reist under konferansen.

